



4/2/2019

NOTA DE PREMSA

XARXA DE MUSEUS DE LES TERRES DE LLEIDA I ARAN

## **Balaguer acull dissabte la presentació dels resultats de la investigació sobre el fenomen de la bruixeria al Pirineu i a les terres de Ponent**

- La recerca, amb una metodologia innovadora que combina la recerca etnogràfica, l'enregistrament audiovisual i el creuament amb la documentació històrica, s'ha dut a terme al llarg de dos anys i mig a les comarques de la Plana de Lleida i al Pirineu i s'ha recopilat en un llibre de 200 pàgines amb el títol "Se'n parlave... i n'hi havie. Bruixeria al Pirineu i a les terres de Ponent", editat per la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran i produït per Garsineu Edicions.
- Pel projecte, s'han entrevistat un centenar de testimonis que donen a conèixer espais d'aquellarre com el Pla de Beret o localitats del Pla de Lleida 'amb fama de bruixes', com Àger, així com casos concrets de dones acusades de cada territori i mals que se'ls atribuïen.
- L'estudi revela que al Pirineu encara fa respecte parlar del fenomen i la "fama" de bruixa en algunes cases ha perviscut fins fa pocs anys, mentre que a la Plana el record és més llunyà.
- La recerca es plasma en l'exposició que aquests dies es pot visitar a Balaguer: "Se'n parlave... i n'hi havie", la mostra més exitosa de la Xarxa de Museus de les terres de Lleida i Aran.
- Àudios de relats de persones que han viscut el fenomen en primera persona, amulets per foragitar o protegir-se de la bruixeria o documentació sobre els primers judicis, alguns dels materials que s'hi poden trobar en aquesta mostra.

**Balaguer, 6 de febrer.-** La **Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i l'Aran** presenta el proper dissabte dia 9 de febrer al Museu de la Noguera de Balaguer el resultat de la recerca que s'ha dut a terme al llarg de dos anys i mig sobre el fenomen de la bruixeria a les Terres de Ponent i al Pirineu.

Es tracta d'un llibre amb el títol "Se'n parlave... i n'hi havie. Bruixeria al Pirineu i a les terres de Ponent", on es recopila, tant la recerca històrica, desenvolupada en els darrers 10 anys sobre la cacera de bruixes a Catalunya, com etnogràfica. Així, el llibre recull la visió d'especialistes en folklore i cultura popular sobre la bruixeria a Catalunya, com Josefina Roma, Ramona Violant o

Pep Coll i inclou la reedició d'un text pioner sobre la bruixeria al Pallars, escrit per l'etnògraf Ramon Violant i Simorra abans de la Guerra Civil. Però la part més inèdita de la investigació és el recull dels darrers testimonis vius que han tingut contacte amb la bruixeria al Pirineu i les Terres de Lleida que mostren la pervivència d'aquest fenomen fins l'actualitat. El llibre també inclou la recerca etnogràfica portada a terme a Andorra, que ha posat de relleu l'arrelament que les creences sobre la bruixeria van tenir al país i la seva supervivència fins a èpoques molt recents.

Aquest volum inclou també imatges de l'exposició 'Se'n parlave... i n'hi havie', la més exitosa de les organitzades per la Xarxa de Museus, que és a Balaguer fins el proper 24 de febrer, que itinerarà per diferents museus de la Xarxa i que inclou documents, objectes, àudios d'entrevistes realitzades i imatges sobre bruixeria i la cacera de bruixes al Pirineu i les Terres de Ponent.

El document presenta molta informació inèdita que canvia la visió que es tenia fins ara de la cacera de bruixes a Catalunya i en especial al Pirineu i a les Terres de Ponent. Revela la centralitat del Pirineu pel que fa a aquest fenomen a Catalunya, ja que la primera llei europea contra el crim de bruixeria és de 1424.

Les conclusions tenen molt a veure amb el fet que els primers judicis sobre bruixeria van ser al Pirineu, concretament a les Valls d'Àneu, on es va registrar la primera llei europea contra la bruixeria (s. XV). Aquest fet és determinant per mostrar dues realitats, la de les comarques del Pirineu, on encara avui hi ha testimonis que han viscut en primera persona fenòmens relacionats amb la bruixeria als anys 50, i la de les comarques del Pla de Lleida, on les experiències no són tan directes, però perdura el record d'embruixaments i persones, la gran part dones, senyalades com a bruixes.

### **Detalls de la investigació a cada territori**

Tot i tractar-se d'una recerca sobre la pervivència del fenomen de la bruixeria i que en major o menor mesura està documentada a tot arreu, cada territori té les seves particularitats.

Al Pallars, la bruixeria desperta encara respecte i temor en la gent gran que en parla, encara es poden trobar connexions entre algunes dones que van ser jutjades per bruixeria i segles després, en la mateixa casa continua perdurant la "fama de bruixa". També a l'Aran és estesa la creença que les bruixes es reunien al Pla de Beret i altres indrets màgics.

Aquesta creença sobre llocs de reunió, és compartida amb altres comarques. Les nits fredes de l'hivern, les històries explicades vora el foc, contribuïen a arrelar pors i llegendes de bruixes i bruixots. Els testimonis recollits fan referència a la transformació de dones en gats negres, tot i que també en altres animals, gairebé sempre negres.

Al Solsonès, en canvi, la bruixeria està esvaïda, resta llunyana en el record de la gent, segurament per la forta implantació de l'Església. Els testimonis conserven el record de dones "remeieres" o que ajudaven a curar mals, atesa la disseminació del territori i la dificultat en accedir als serveis mèdics.

A les comarques del Pla de Lleida no s'ha trobat cap història de família assenyalada al segle XX que tingués antecedents de membres jutjades o processades en el passat, però segurament per l'efecte fugida del Pirineu, sí que s'han localitzat casos de persones acusades i assenyalades com a bruixes. És el cas d'Àger, on el segle XVII, va haver-hi un procés d'encausament contra unes dones, que moriren apallissades en un prat, conegut com "l'era de les bruixes". També, hi trobem esments en documents històrics i testimonis orals, que afirmen que popularment es creia i es practicava la bruixeria en aquella zona.

Les històries i els testimonis recollits presenten una correlació amb la tipologia dels crims mitjançant els quals es va perseguir i condemnar les persones acusades de bruixeria durant l'edat moderna: provocar la mort i malalties; cometre infanticidis; provocar tempestes i la destrossa de collites, i entrar a cases per donar-hi mal.

La relació entre gènere i perillositat, ens apareix en el fet que gran part dels i les informats associen la bruixeria amb persones –majoritàriament dones-, vistes com a estranyes i socialment inquietants, tant si eren titllades de diferents, com si eren persones sense cap atribució màgica, però sí temudes o considerades males persones.

Al pla de Lleida es recorda la figura de la Machets de Balaguer, de la Baquiol de Biosca i la Pepa Maca a la Segarra, la bruixa Petera d'Agramunt, la Concha d'Anglesola a l'Urgell o la bruixa Calamandra a Almenar.

### **Rituals de protecció**

Es parla també de rituals de protecció als diferents territoris. Als nounats, se'ls col·locaven diferents amulets de protecció, com per exemple una pota de conill o les rastres de bateig. A la banda del Pallars, es protegia l'espai domèstic i la llar per evitar-hi l'entrada del mal: les finestres de les cases es pintaven de blauet per frenar l'entrada dels encanteris de les bruixes i, durant els naixements, se celebraven rituals de protecció. Pel que fa a la protecció de la llar, a la Segarra, en municipis com Claret, s'han documentat les empremtes d'aquest tipus de rituals. Per exemple, el salispàs, que consistia a beneir la llar amb aigua i sal. Els encarregats de fer-ho, el capellà i els escolans, passaven per les cases i resaven unes oracions, alhora que llançaven aigua barrejada amb sal beneïda a les portes a fi de protegir-les de l'entrada del mal i de les bruixes. Encara avui, s'observa en alguns portals de pedra d'edificacions de fa més de dos-cents anys, la corrosió ocasionada per la sal beneïda.

### **La figura de la bruixa**

Durant la investigació, s'han fet un centenar d'entrevistes a persones d'entre 60 i fins els 90 anys. Les històries explicades s'han contrastat amb fonts documentals i s'han extret algunes conclusions:

- Persistència de la creença fins al segle XX, els actes malignes narrats en històries sobre persones considerades bruixes, coincideixen amb els mateixos actes considerats crims durant els segles XV, XVI i XVII. Hi ha una clara continuïtat.
- Estigmatització de gènere. Al pla de Lleida i a la Vall d'Aran molts dels casos recollits fan referència a dones, velles, emigrants, solteres o en conflicte amb els seus veïns. És a dir, personatges que la seva manera de viure o actuar es situava lluny de l'ideal de conducta femení. També, s'han documentat casos de dones casades, acusades en el sí dels grups familiars, i en contextos de tensions i conflictes entre els seus membres.
- Les figures considerades bruixes són majoritàriament dones. Hi ha dos perfils: 1) dones socialment vulnerables: velles, emigrants, solteres o que havien desafiat veïns o institucions locals. 2) Dones membres de famílies amb conflicte i tensions internes. Les curanderes i remeieres no estaven tan mal vistes socialment, tot i que en alguns casos també estaven sota sospita.
- Al segle XX la figura de la bruixa actua com un operador simbòlic negatiu que significa la maldat i el perill. Aquest estereotip forma part dels processos d'estigmatització i construcció social del gènere en les societats patriarcals contemporànies.

### **Les valls d'Àneu, bressol europeu de la caça de bruixes**

D'entre les principals conclusions de la investigació se n'extreu que alguns dels primers judicis europeus sobre bruixeria van ser al Pirineu, concretament a les Valls d'Àneu, on es registrà la

primera llei europea contra la bruixeria (s. XV). Aquest fet és determinant ja que els segles de cacera de bruixes (XV-XVII) el Pirineu seria el principal epicentre de la cacera de bruixes a Catalunya i actuaria com a "exportador" d'acusades cap a les terres de la plana a través de l'efecte fugida.

Les dones acusades de bruixeria a Catalunya eren assenyalades i perseguides pels tribunals civils i no per la Inquisició, al contrari del que es pensava fins ara.

## La investigació

La primera fase de la investigació es va dur a terme a la Noguera, la Segarra, l'Urgell, el Pallars Sobirà i la Val d'Aran i la segona fase al Segrià, el Solsonès, el Pallars Jussà i l'Alt Urgell. En tots dos casos, es va realitzar a partir d'entrevistes i testimonis orals. A més, també es va incorporar part de la recerca etnogràfica sobre aquest tema feta a Andorra. L'objectiu de la investigació de fet és, justament, **donar a conèixer aquesta riquesa patrimonial** i per aquest motiu s'ha creat l'exposició per a tots els museus del territori.

La iniciativa té una pretensió científica i presenta la bruixeria com a fenomen social i científic a Ponent i al Pirineu. L'estudi ha estat coordinat per l'historiador **Pau Castell, i aporta com a singular i única, la combinació històrica i etnogràfica, ja que ha comptat amb un equip format per antropòlogues i investigadors dels diferents territoris que han recollit testimonis orals:** Tòni Escala, Sara Arjó i Elisa Ros (Val d'Aran) Núria Morelló (Plana de Lleida) Carlos Guàrdia (Alt Urgell), Jordi Abella i Oriol Riart (Pallars Sobirà), Miquel Bailach (Pallars Jussà) i Marcel·lí Corominas (Solsonès).

La recerca ha estat possible gràcies al suport de **l'Institut Ramon Muntaner. Fundació Privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana, l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida i diferents museus de la xarxa**, que ha permès fer un primer recull de material oral i històric. La producció de l'exposició ha estat possible gràcies al Departament de Cultura, l'Institut d'Estudis Ilerdencs i l'IDAPA (Institut per al Desenvolupament i Promoció de l'Alt Pirineu i Aran). A l'igual que la resta de les exposicions que organitza la Xarxa de Museus, posa en valor les col·leccions que custodien els museus que formen part de la Xarxa.

Durant els anys 2018 i 2019, l'exposició "Se'n parlave... i n'hi havie" recorre diferents museus de la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran. Actualment es troba a Balaguer, fins el dia 24 de febrer i ja s'ha pogut visitar als museus d'Esterrí d'Àneu, Solsona, Conca Dellà i Cervera.

L'exposició és singular doncs perquè combina les dues vessants que abasta la investigació: la històrica i l'etnogràfica. Així per exemple, s'hi poden escoltar diferents àudios, entre ells els de persones que han viscut el fenomen de la bruixeria en primera persona. També es poden trobar objectes que s'han utilitzat per protegir-se'n: com ara cremalls i amulets, entre altres. També s'hi mostren documents històrics i material que il·lustra les diferents conclusions a les qual ha arribat la investigació.

PREMSA:

Comunicant | Bona Premsa

Berta Palau Gomà

[berta.palau@comunicantbp.cat](mailto:berta.palau@comunicantbp.cat)

T. 676 638 598